O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETINING
KATTAQO‘G‘ON FILIALI

“TASDIQLAYMAN”
Direktor
_____ Sh.R.Urakov
2023-yil “31” 08

NUTQ O‘STIRISH METODIKASI
FAN DASTURI

Bilim sohasi:	100000 – Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000- Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60110200– Maktabgacha ta’lim

Kattaqo‘rg‘on- 2023

Fan/modul kodi BNO'1509	O'quv yili 2024-2025	Semestr 4	ECTS - Kreditlar 4
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4

	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	Bolalar nutqini o'stirish nazariyasi va metodikasi	60	60	120

2.

I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad –maktabgacha yoshdagi bolalarda og'zaki nutqni rivojlantirish tamoyillari, unga qo'yilgan talablar, usullari, shakllari, nutqni rivojlantirish muammolari, barkamol avlod tarbiyasida nutqni to'g'ri shkllantirih yo'llari va ish samaradorligi.

Zamonaviy pedagogik texnologiya. Ta'lim-tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, va uning tamoyillari, qonuniyatlari. Maktabgacha yoshda bo'lgan bolalarda og'zaki nutqni rivojlantirish ishiga tayyorlashdan iboratdir

Fanning asosiy vazifalari – Tarbiyachilarni maktabgacha ta'limda nutq o'stirishning ilmiy pedagogik asoslangan eng samarali natija beradigan omillar vositalari va metodlarini ishlab chiqish tarbiyachi pedagog ota –onalarni nutq o'stirish metodlari xaqidagi bilimlar bilan qurollantirish eng qulay metodlardan foydalanish nutq o'stirish mashg'ulotlarini tashkil etish samaradorligini oshirishga doir bilimlar bilan qurollantirishdan iborat

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)
Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi – o'quv fani sifatida. Inson tajribasining tarixan shakllangan mazmuni so'zli shaklda umumlashtirilgan, uni bayon etish va o'zlashtirish esa ushbu jarayonda nutqning ham ishtirok etishini nazarda tutadi. Nutq bolaga inson madaniyatining barcha yutuqlariga yo'l ochadi. Umuman, shaxsning va barcha asosiy psixik jarayonlar (qabul qilish, fikrlash va boshq.)ning shakllanishi ham bolada nutqning rivojlanishi bilan bog'liqdir.Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqiy faollikni shakllantirish masalalarini nutqiy faoliyat nazariyasi asosida tadqiq etish maktabgacha ta'limning nazariyasi hamda amaliyoti uchun dolzarb va ahamiyatli hisoblanadi.

2- mavzu.Sharq va g'arb mutafakkirlarining yosh avlodni tarbiyalashga oid qarashlari . Abu Nasr A-l Forobiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino, Jaloliddin Dovoniy, Alisher Navoiy va ularning pedagogik qarashlari. Yan Amos Komenskiy va uning maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash xamda ularni rivojlantirishga oid qarashlari. Olimlar, pedagoglar, yozuvchilar o'sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalash va unga ta'lim berish xaqida

3- mavzu.Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi fanining maqsad va vazifalari. Maktabgacha ta'lim tarbiyaning umumiy qonuniyatlari, muayyan jamiyatda yagona ijtimoiy maqsadga muvofiq maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash hamda unga ta'lim berishning mohiyati va muammolarini o'rganadigan fan, Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi ijtimoiy fanlar tizimiga kiruvchi fan sanalib, maktabgacha yoshdagi bolalarni jismoniy va ruhiy kamolotini tarbiyalash, unga ta'lim berish muammolarini o'rganadi.

4- mavzu. Maktabgacha ta'lim muassasasida nutqini rivojlantirishga doir ishlar tizimi. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish qonuniyatlari. Ma'lumki, bolaning nutqi til qonuniyatlariga to'g'ri amal qilish, kattalar nutqini idrok etish va o'zining ijodiy faolligi natijasida rivojlanadi. Shunday qilib, til va nutq maktabgacha katta yoshdagi bolaning psixologik rivojlanishi hamda dastavval xotirasi, fikrlashi, idrok etishi, hissiyoti va

ehtirosini ta'minlaydigan ikkita muhim vositadir

5- mavzu. Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirishning vazifalari, metodlari va vositalari . Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirish vazifalari.Kichik yoshdagi bolalar nutgini o'stirishning metodik masalalari. Kichik yoshdagi bolalar uchun mashg'ulotlar ishlanmasi. Bolaning har bir yosh bosqichida nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash.

6- mavzu.O 'rta yoshdagi bolalar nutqini o'stirishning vazifalari, metodlari va vositalari . Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishda tevarak-atrof bilan tanishtirish va nutqni rivojlantirish bo'yicha olib boriladigan ishlar katta o'rin egallaydi. Bu ishlar faqat mashg'ulotlardagina amalga oshirilmasdan, balki bolalarning kundalik hayotida ham, mehnat faoliyatida va o'yin faoliyatida amalga

7- mavzu. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar nutqini o'stirishnig vazifalari, metodlari va vositalari. Maktabgacha yoshdagi bola nutqining grammatik tizimini shakllantirish. Bola tilining grammatik tizimini o'z vaqtida shakllantirish – uni to'laqonli nutqiy va umumiy psixologik rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. Tilning grammatik tizimini bola predmetli harakatlarni o'zlashtirish bilan uzviy bog'liqlikda bilishni rivojlantirish asosida egallaydi.

8- mavzu. Ravon nutqini rivojlantirish. Ravon nutq tushunchasi va uni rivojlantirish vazifalari. Ravon nutq – bu kishilarning muloqotini va o'zaro bir-birlarini tushunishlarini ta'minlovchi mazmunan keng yoyilgan fikrdir. Ravon nutqni fikrlar dunyosidan ajratib bo'lmaydi: ravon nutq bu fikrlar ravonligidir, unda bolaning mantiqiy fikrlash, o'zi qabul qilayotganlarini mulohaza qilish va ularni to'g'ri ifodalash qobiliyati aks etadi. Har bir kishi hayotida ravon nutq muhim ahamiyatga ega bo'lib, u uchta asosiy vazifani bajaradi: individuallararo, ichki individual va umuminsoniy.

9- mavzu.Dialogik nutqning mazmuni va vazifalari . Dialogni rivojlantirish nafaqat shunchaki nutqning muayyan kompozitsion shaklini o'zlashtirish, balki bolaning ijtimoiy va shaxs jixatdan shakllanishining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Dialogik dialog nafaqat aloqa (intellektual mazmun) va o'z manfaatlariga yo'nalishni, balki sherikning nuqtai-nazarini, uning qiziqishlari, istaklari, kayfiyatini hisobga olishni ham ko'zda tutadi. Bolalar bunday tajribani kooperativ tusdagi faoliyat (birgalikda yasash, chizish, jamoa o'yinlarini o'ynash) natijasida to'playdilar. Tengdoshlari bilan dialog qilishda bola nutqi mazmundorlikka (dialog vaziyatidan qat'iy nazar) dalolatdir.

10- mavzu. Bolalarni monologik nutqqa o'rgatish.Monologik nutq haqida umumiy tushuncha berish. Turli yosh bosqichlarida monologik nutqqa o'rgatishning mazmuni va vazifalari. Bolalarni monologik so'zlashga o'rgatish uslubiyati.Maktabgacha yoshdagi katta bolalarning dialogik negizida nutqning yangi shakli - monolog tug'iladi va shakllanadi.U bolaning o'z fikrlari, his-tuyg'ulari, atrof-muhit haqidagi bilimlarini o'rtoqlashish istagi oqibatida vujudga keladi. Bunda nutq qisqa hikoya shakliga ega bo'ladi.

11- mavzu.Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan lug'at ishini olib borish-ning mazmuni. Leksikologiya hamda lug'at ishi haqida umumiy tushuncha berish. Lug'at ishining metod va usullari, turli yosh guruhlarida bolalar nutqini o'stirish, bolalarda lug'atni shakllantirishga doir mashg'ulotlar turlari, bolalarni atrof-olam bilan tanishtirish bilan birgalikda lug'atini faollashtirish haqidagi ma'lumotlar bilan tanishtirish.

12-mavzu.Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqning tovush madaniyatini tarbiyalas Nutqning tovush madaniyati tushunchasi nimani ifodalashi haqida tushuncha berish. Tovu madaniyatini o'stirishga qo'yiladigan talablar, bolalar nutqida tovush madaniyatini tarbiyala vositalari, nutqning tovush madaniyatini tarbiyalashga qo'yiladigan talab va vazifalar haqi ma'lumot berish.

13- mavzu. Grammatik qurilishni shakllantirish metodikasi . Grammatika va bolalar nutqining grammatik rivojlanish jarayoni. Grammatik jihatdan to'g'ri nutqqa o'rgatish jarayonini tavsiflash. Bolalar nutqidagi morfologik kamchiliklar va ularni bartaraf etish usullari. Bolalarni oddiy va murakkab sintaktik tuzilmalarga o'rgatish metodikasining asosiy vazifalari haqida umumiy ma'lumot berish.

14- mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tevarak-atrofni bilishda nutqni rivojlantirish texnologiyasi. Bolalar nutqini rivojlantirish uchun ma'lum bir tizim-da ish olib borish maqsadga muvofiq. Buning uchun maktabgacha yoshdagi bolalarda bog'lanishli nutqni o'stirish dasturini takomillashtirish va uni bir butun, yaxlit jarayon sifatida tarbiya tizimiga kiritish hamda mazmunini belgilash zarur.

15- mavzu. Tarbiyachi nutqiga qo'yiladigan pedagogik talablar. Tarbiyachi maktabgacha yoshdagi bolalarga tabiat, jamiyat hodisalari, kattalarning mehnati haqida boshlang'ich bilim va tushunchalar beradi, ularga madaniy axloq, o'z tengdoshlari va kattalar bilan madaniyatli munosabatda bo'lish, yaxshilik, haqiqatgo'ylik, adolat, jasurlik, kamtarinlik, kattalarga hurmat bilan qarash, tabiatga qiziqish, kuzatuvchanlik, o'simlik va hayvonlarga g'amxo'rlik bilan qarash, mehnatsevarlik, kattalarning mehnati natijalarini asrab-avaylash kabi axloqiy sifatlarni tarbiyalaydi

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi – o'quv fani
2. Sharq va g'arb mutafakkirlarining yosh avlodni tarbiyalashga oid qarashlari .
3. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi fanining maqsad va vazifalari
4. Maktabgacha ta'lim muassasasida nutqini rivojlantirishga doir ishlar tizimi
5. Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirishning vazifalari, metodlari va vositalari .
6. O 'rta yoshdagi bolalar nutqini o'stirishning vazifalari, metodlari va vositalari .
7. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar nutqini o'stirishnig vazifalari, metodlari va vositalari
8. Ravon nutqini rivojlantirish. Ravon nutq tushunchasi va uni rivojlantirish vazifalari.
9. Dialogik nutqning mazmuni va vazifalari .
10. Bolalarni monologik nutqqa o'rgatish.Monologik nutq haqida umumiy tushuncha berish.
11. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan lug'at ishini olib borishning mazmuni
12. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash
13. Grammatik qurilishni shakllantirish metodikasi . Grammatika va bolalar nutqining grammatik rivojlanish jarayoni
14. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tevarak-atrofni bilishda nutqni rivojlantirish texnologiyasi.
15. Tarbiyachi nutqiga qo'yiladigan pedagogik talablar

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga nutq o'stirish jarayonini tashkil etish
2. Ajdodlarimizning bola tarbiyasi va bolalarga tarbiya berish usullari haqidagi fikrlarni mustaqil ravishda o'rganib borish
3. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi fanining maqsad va vazifalari.
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutqini rivojlantirishga doir ishlar tizimi
5. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar nutqini rivojlantirish texnologiyasi
6. Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirishning vazifalari, metodlari va vositalari
7. O'rta yoshdagi bolalar nutqini o'stirishning vazifalari, metodlari va vositalari
8. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar nutqini o'stirishning vazifalari, metodlari va vositalari

9. Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari rivojlanish sohasi
10. Bolalarning ravon nutqini rivojlantirish
11. Bolalarni rasmga qarab hikoya tuzishga o'rgatish.
12. Turli yosh bosqichlarida monologik nutqni o'rgatish ishining mazmuni va uning vazifalari
13. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan lug'at ishini olib borishning mazmuni
14. Bolalarni savod o'rgatishga tayyorlash metodikasining maqsad va vazifalari.
15. Tovushlarning to'g'ri talaffuzi yuzasidan olib boriladigan ishlar mazmuni
16. Bolalar lug'atini boyitishda ta'limiy o'yinlar .
17. Maktabgacha yoshdgi bolalar nutqini o'stiris mashg'ulotlar ishlanmasi.
18. Bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi fanining tashkil topishi va rivojlanishi.
19. Bolalar nutqini o'stirishga oid nazariy ishlar.
20. Maktabgacha ta'lim me'yoriy hujjatlari asosida bolalarni tarbiyalash
21. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning ilmiy-pedagogik shart-sharoitlari.
22. Nutqni rivojlantirish metodikasining nazariy asoslari: til, nutq, nutqiy faoliyat.
23. Ilk yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish.
24. Ilk bolalikdagi nutq rivojlanishining ikki davri.
25. Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirish vazifalari.
26. Kichik yoshdagi bolalar nutgini o'stirishning metodik masalalari.
27. Kichik yoshdagi bolalar uchun mashg'ulotlar ishlanmasi.
28. Bolaning har bir yosh bosqichida nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash.
29. O'rta yoshdagi bolalar nutqini o'stirish vazifalari.
30. O'rta yoshdagi bolalar nutqini o'stirishning metodik masalalari.
31. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga nutq o'stirish jarayonini tashkil etish
32. Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirishning asosiy vazifalari
33. Grammatik qurilishni shakllantirish metodikasi .
34. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tevarak-atrofni bilishda nutqni rivojlantirish texnologiyasi
35. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar nutqini rivojlantirish texnologiyasi
36. Bolalarni o'yinchoqlar asosida tasviriy hikoya tuzishga o'rgatish usullarini izohlash.
37. Suhbat turlari va uning mazmuni
38. Suratlar bilan o'tkaziladigan suhbatlar
39. Hikoya qilib berish turlari va metodlari
40. O'yinchoq va predmetlarga qarab hikoya qilishga o'rgatish
41. Bolalarni rasmga qarab hikoya tuzishga o'rgatish.
42. Tarbiyachi nutqiga qo'yiladigan pedagogik talablar
43. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari va oilada nutq o'stirish bo'yicha metodik ishlar mazmuni
44. Bolalarni savod o'rgatishga tayyorlash metodikasining maqsad va vazifalari.
45. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni savodxonlikka o'rgatish
46. Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalar nutqini o'stirishda o'yin faoliyatining ahamiyati.
47. Maktabgacha yoshdagi bolalarni she'r yodlatishga doir usullarni o"zlashtirish va yangi metodlar o'ylab topish
48. Bolalarni savodga o'rgatishda mashg'ulot ishlanmalari
49. Bolaning ijtimoiy va shaxs sifatida shakllanishida maktabgacha ta'lim tashkilotsining roli.

	50. Bolalarni turli faoliyat yo'nalishlarida savodga o'rgatishga tayyorlash. 51. Maktabgacha ta'lim tashkilotsida nutqni rivojlantirishga doir ishlar tizimi. 52.Maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalashning mazmuni va metodlari. 53. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda aqliy tarbiyaning roli. 54. Bolalar nutqini o'stirish va savodga tayyorgarlik. 55. Suhbat turlari. 56. Suhbatga tarbiyachining tayyorlanishi va o'tkazishi. 57. Bolalarning til va nutqlarini o'stirishga xizmat qiluvchi tez aytishlarni topqirligini o'stiruvchi topishmoqlarni, hikoya qilish qobiliyatini o'stiruvchi suratlarni to'plash va dastur tuzish. 58. Suratlar orqali suhbat o'tkazish usullari. 59. Suratlar bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlarda bolalarni so'zlashuv nutqiga (dialogik) o'rgatish. 60. Bolalarda o'qish, yozish va mavzuga qiziqish uyg'otish.
	V. Ta'lim natijalari / Kasbiy kompetensiyalar **Talaba bilishi kerak:** - Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: nutq o'stirish metodikasi tushunchasining ilmiy asoslarini, uning kategoriya va tamoyillarini; mttda nutq o'stirish jarayonini tashkil etish shakllari va metodlariga qo'yiladigan zamonaviy talablarni; bola shaxsi, turli yosh guruhlarida nutq o'stirishda bola sifatlarining namoyon bo'lishi *to'g'risida bilimga ega bulishi;* nutq o'stirish texnologiyalarning tasnifi va asosiy jihatlarini; nutq o'stirishni texnologiyalashtirish haqida tasavvurga ega bo'lishi; bola nutqini o'stirihda zamonaviy pedagogik va innovasion texnologiyalardan foydalanish *kunikma xosil qilishi;*
4.	**VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** 1. ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish;
5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, taxlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shaklarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar:** 1. D.R. Babayeva "Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi" darslik TDPU 2018 yil. 2. "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari" 2018 yil. 3. "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini tatbiq etish. 2022-yil **Qo'shimcha adabiyotlar:** 1. Sh.M.Mirziyoev "Buyuk kelajagimizni mard va oily janob xalqimiz bilan birga quramiz". T.:-20017 y 2. Sh.M.Mirziyoev "Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz". T.:-20016 y 3. Sh.M.Mirziyoev "Qonun ustunvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt

	taraqqiyoti va xalq farovoligini garovi" T.:-2016 y. 4. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish buyicha xarakatlar strategiyasi. O'zbekiston Respublikasi prezidentining farmoni. *O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70- modda.* 5. Sh.M Mirziyoev. "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. T.:-2016 y. 29-dekabr. **Axborot manbaalari:** 6. www. tdpu. uz 7. www. pedagog. uz 8. www. ziyonet. uz
7.	Fan dasturi Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali kengashining 2023-yil 31 · avgust 10 bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	**Fan/modul uchun mas'ullar:** Z.Sh/Qarshiyeva– SamDUKF, " Maktabgacha va boshlabg 'ich ta'lim, sport" kafedrasi o'qituvchisi, pedagogika bo'yicha falsafa fanlari doktori
9.	**Taqrizchilar:** T.E.Eshquvvatov – SamDUKF, "Maktabgacha va boshlabg 'ich ta'lim, sport" kafedrasi mudiri, pedagogika bo'yicha falsafa fanlari doktori Sh.Z.Taylanova. O"zbekiston Finlandiya pedagogika instituti p.f.d.,dots